

פרשת בראשית

ועשית הישר והטוב

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א', א')

הנה מוצאים אנו, שספר בראשית נקרא 'ספר הישר', וכפי שאמרו חז"ל בגמרא (עבודה זרה דף כ"ה, ע"א): "מאי 'ספר הישר'? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, שנאמר (במדבר כ"ג, י'): 'תמות נפשי מות ישרים', ופרש"י: "ספר אברהם כו' - היינו ספר בראשית שמעשה אבות כתובים בו".

ולכאורה עלינו לבאר, מדוע אמנם נקראו האבות הקדושים דווקא בשם 'ישרים', ולא 'צדיקים' או 'חסידים' וכיוצא בזה?

ונראה לומר, כי משמעותה של ה'ישרות' - הינה: דבקות באופן מוחלט ברצונו של הבורא יתברך, וכפי שנאמר בפסוק (קהלת ז', כ"ט): "... אשר עשה האלקים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים". כלומר: הקב"ה ברא את האדם לשם מטרה ותכלית מסויימת, והדרישה ממנו הינה לצעוד בישרות על פי המסלול שהתווה לו בורא העולם - מבלי לנטות ימין או שמאל, שכן מהותה של ה'ישרות' - הינה שאין בה אפילו שמץ של עקמימות: ברגע שישנה סטיה כלשהי, ולו דקה מן הדקה - לא ניתן להגדיר זאת כבר כ'ישרות'.

מעתה נראה, כי מהותם של האבות הקדושים, יסוד דרכם ועבודת ה' המרוממת שלהם - היה בכך שהם צעדו ב'ישרות' בדרך ה', והשלימו באופן מלא ומוחלט את התפקיד שהיה עליהם להשלים! בכך - הם נשתבחו כאשר נקראו 'ישרים', וזוהי אמנם המעלה הגדולה ביותר שיכולה להיות!

אלא שכאן עלינו לברר, כיצד נוכל אף אנו לדבוק בדרכם של האבות הקדושים? כיצד נוכל אף אנו לקנות את מעלת ה'ישרות' ולמלא את תפקידנו בשלמות הגדולה ביותר שיכולה להיות?

תשובה לדבר - נוכל למצוא בדבריו של דוד המלך שאמר (תהילים י"ט, ט'): "פקודי ה' ישרים משמחי לב". כלומר: רק דבקות מוחלטת בלימוד התורה, בלי סייג ופגם - תאפשר לנו להתדבק באותה 'ישרות' נכספת, ולזכות במעלה בה

השתבחו אבותינו הקדושים, וכפי שאמר שלמה המלך (משלי ג', ו'): "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך!"

התורה הקדושה מאפשרת לנו לקנות 'ישרות' בהבנה, 'ישרות' בלימוד - המביאה ל'ישרות' בחכמת חיים, וכאשר נזכה באותה ישרות - נבין מה ה' אלוקינו דורש מאיתנו, ונשלים את תפקידנו על הצד היותר טוב!

שבת מקור הברכה

וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל
מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת (ב', ג')

ופרש"י: "ויברך ויקדש - ברכו במן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגולת ובששי לחם משנה, וקדשו במן - שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כתב ע"ש העתיד".

לכאורה, מה עניינו של ה'מן' כאן, בשבת בראשית? מדוע התורה רומזת לנו כאן על מאורע שטרם אירע, אלא עתיד לקרות בעתיד הרחוק?

בכדי להבין את הדברים - דומה כי עלינו להתבונן בפרשת המן. שכן הנה נאמר בפסוקים (שמות ט"ז, כ"ב - כ"ג): "ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העומר לאחד, ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה. ויאמר אליהם: הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש לה' מחר, את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו, ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר".

והקשה שם ה'אור החיים', מדוע לא הודיע משה רבינו לבני ישראל מראש כי ביום השבת לא ירד להם מן, ותחתיו יהיה עליהם ללקוט ביום השישי לחם יומיים? מדוע המתין עד שהם גילו את המן הכפול בעצמם ובאו לשאלו אודות הדבר, ורק אז הסביר להם את פשרו של דבר?

ותירץ ה'אור החיים', כי משה רבינו לא יכול היה לגלות לבני ישראל מאומה אודות העתיד להיות, מאחר ולא נצטווה על כך. והטעם שלא נצטווה על כך - הינו מאחר ורצון ה' היה שבני ישראל יגלו את אור השבת ואת מעלתה בהכרה עצמית, חושית ושכלית, כאשר יווכחו לדעת כי ביום השישי קיבלו לחם כפול המספיק ליומיים, ומכך יסיקו כי רצון ה' שלא יצאו ללקוט עוד ביום השבת.

לעומת זאת, אילו היו בני ישראל מתוודעים למצות השבת על ידי ציווי מפורש של משה רבינו - הרי שהשבת היתה נתפסת בעיניהם כ'עול', והם היו מיד מתחילים לדאוג מהיכן יתפרנסו אם לא יוכלו ללקוט ביום השבת, כאשר אפילו אילו הנס היה פותר את בעייתם בהמשך - הרושם שהיה נותר בליבם הוא כי השבת מגבילה אותם ומאיימת עליהם בחיי היום-יום.

הרי לנו, כי מהעדר ירידת המן בשבת - למדו ישראל לקח חשוב הנוגע למהותה העמוקה של שבת. הם גילו כי השבת אינה 'עול', או יום 'קשה' בו המלאכה אסורה, אלא להיפך! יום השבת הינו יום 'מתנה', בו הקב"ה מסיר מעליהם את עול עניני החולין, ומאפשר להם להקדיש את עצמם אך ורק לענינים רוחניים הטובים לנפש!

ובכן, ליסוד הזה - מצאו רבותינו רמז כבר בפסוקים שנאמרו לגבי שבת בראשית... שכן כבר עתה, מבהירה ומכריזה התורה כי השבת תתקדש במן ותתברך במן, בכדי ללמד את ישראל כי השבת אינה 'מגבלה' חלילה - אלא מתנה מיוחדת מאין כמותה!

חובתו של אדם בעולמו

וַיֵּצֵר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת חַיִּים
וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה (ב', ז')

ובמדרש (בראשית רבה פי"ז פ"ד): "אמר אדם הראשון אני נאה להיקרא אדם, שנבראתי מן האדמה".

לכאורה יש להקשות, שהרי ידוע כי האדם מורכב משני חלקים: החלק הגשמי - והחלק הרוחני, ואם כן, מדוע נקרא האדם בשם 'אדם' - על שם חלקו הגשמי שנברא מן האדמה, ולא בשם אחר אשר יביא לידי ביטוי דווקא את חלקו הרוחני, היחודי לו והחשוב יותר, שהוא חלק אלוק ממעל? הלא אפילו בעלי החיים - נקראו בשמותם על ידי אדם הראשון על פי תכונות נפשם, וכל שכן שהאדם, נזר הבריאה - צריך היה לזכות לשם המבטא את מהותו הרוחנית הפנימית!

ואמנם, באשר לחוה - מוצאים אנו שנקראה בשמה "כי היא היתה אם כל חי" (ג', כ), והיינו ששמה ניתן לה על שם תפקידה המשמעותי בקיום העולם, ולא על

שם הצד הגשמי שבבריאתה - כגון על שם ה'צלע' ממנה לוקחה! אם כן איפוא, מדוע נשתנה בנקודה זו אדם הראשון מכל שאר הברואים כולם?

ונראה לומר, כי הנה עיקר עבודת האדם בעולם הזה - הינה להפוך את גופו הגשמי להיות כולו רוחני לשם שמים. מעתה, אילו היה האדם נקרא על שם חלקו הרוחני - הוא היה עלול לטעות ולסבור כי הינו רוחני במהותו, וכבר אין לו מה לתקן כאן בעולם הזה... לפיכך, קרא לו הקב"ה בשם המבטא את חלקו הגשמי, בכדי להזכיר לו בכל עת כי ביסודו - אינו אלא עפר מן האדמה, ואם לא יעמול בכל כוחותיו לשנות את מהותו הגשמית - לא יוכל לרומם את עפרורית החומר ולהעלותה למדרגה רוחנית נישאה!

ועוד יש לומר, כי כשם שהאדמה ניחונה בסגולה המאפשרת לה להצמיח כל זרע הנזרע בה לכדי פי כמה וכמה מגודלו המקורי - כך גם האדם כן...

אם יזרע וישריש בנפשו מעלות רוחניות חיוביות - הרי שהמעלות הללו יצמיחו פרי הילולים הראוי להתברך בו, אולם אם חלילה יזרע בנפשו מידות רעות ומושחתות - הרי שטבעי גופו יהיו קרקע פוריה להצמיח מהזרעים הללו שורש פורה ראש ולענה, הרבה הרבה יותר מאשר זרע הרוע שזרע הוא עצמו בנפשו!

עזר האשה לעבודת ה'

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנַגְדּוֹ
(ב', י"ח)

ובגמרא (יבמות דף ס"ג, ע"א): "אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב 'אעשה לו עזר כנגדו? זכה - עזרתו, לא זכה - כנגדו'."

לכאורה הדברים תמוהים. שכן על פי דברי הגמרא נמצא, שישנן שתי אפשרויות כאשר נושא אדם אשה: יתכן שהוא יזכה - ואשתו תעמוד לימינו לעוזרו בכל אשר יפנה, אולם מאידך - יתכן שלא יזכה, ואזי אוי ואבוי לו... אשתו תעמוד לו לרועץ ותתנגד לכל מעשה ממעשיו...

מעתה, הפלא עצום. הלא בפסוק מפורש כי לא טוב היות האדם לבדו - ועל כן אמר הקב"ה: "אעשה לו עזר כנגדו". ולכאורה, הא ניחא כאשר יכול האדם לזכות

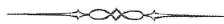
באשה טובה שתסייענו - ברור כי לא טוב לו היות לבדו. אולם כאשר האפשרות האחרת הינה אשה שתתנגד ותפריע לו על כל צעד ושעל - כלום לא עדיף לו להשאר ברווקותו לבדו, לכל הפחות מבלי שאיש יטריד אותו ויתנגד לו תמיד?

ונראה לומר, על פי דברי הגמרא במסכת סנהדרין (דף ק"י, ע"א), הדורשת את הפסוק (משלי י"ד, א'): "חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידיה תהרסנו" - על אשתו של און בן פלת ועל אשתו של קרח. את חלקו הראשון של הפסוק היא דורשת על אשתו של און - אשר הצילתו מלהשתתף במחלוקתם של קרח ועדתו, ובכך למעשה הצילה את חייו, ואילו את חלקו השני של הפסוק היא דורשת ביחס לאשתו של קרח - אשר עודדה אותו ועוררה אותו לצאת למחלוקת שגרמה לאבדנו.

נמצא איפוא, כי לפעמים, דווקא התנגדותה של האשה לדעתו של בעלה - הרי היא העזרה הגדולה ביותר שביכולתה להושיט לו! לפעמים דווקא ה'כנגדו' - הוא ה'עזר' החשוב ביותר!

מעתה, יתבארו דברי הפסוק באופן זה: "לא טוב היות האדם לבדו" - וזאת משתי סיבות: ראשית - לעיתים קרובות הוא זקוק לעזרה בעבודת ה', עזרה אשר רק האשה יכולה להושיט לו, ושנית - מאחר ולפעמים הוא צריך מי שיעמוד כנגדו וימנע אותו מלעשות מעשים אשר עלולים להזיק לו בעתיד!

לפיכך, אמר הקב"ה: "אעשה לו עזר כנגדו", ובכך תהיה לו תועלת כפולה: "זכה" - אם מבקש הוא לעשות רצון קונו באהבה - "עוזרתו", כלומר: תוכל האשה לסייע לו בעבודת ה'. אך אם "לא זכה" - אם מבקש הוא לעשות מעשים שאינם עולים בקנה אחד עם רצונו יתברך - אזי "כנגדו", דהיינו: תוכל האשה לעמוד כנגדו ולמנוע ממנו את אותם מעשים העלולים לסכן את טובתו הרוחנית, תוך שהיא מעלה אותו על המסילה העולה בית ק-ל.

'שם' אינו סימן אלא מהות ותכונה

וַיֵּצֵר ה' אֱלֹקִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם
וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרֵאוֹת מָה יִקְרָא לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נָפֶשׁ
חַיָּה הוּא שְׁמוֹ. וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וְלְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וְלִכְל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֶזְרַ כְּנִגְדּוֹ (ב', י"ט - כ')

לכאורה יש לעיין, לשם מה הביא הקב"ה את כל החיות והעופות אל אדם הראשון בכדי שיקרא להם שמות? וכי לא ניתן היה לבחור את שמותיהם של בעלי החיים בדרך אחרת? ובכלל, איזו רבותא מיוחדת ישנה ביכולתו של אדם לקרוא שמות לחיות הארץ? האם משימה כל כך נכבדה ומיוחדת היא - עד שהתורה הקדושה מציינת במיוחד כי הוטלה על כתפיו של אדם?

בפרט יקשו הדברים, לאור מה שמצינו במדרש (בראשית רבה פ"ז פ"ד): "א"ר אחא: בשעה שבא הקב"ה לבראות את האדם - נמלך במלאכי השרת. אמר להן: 'נעשה אדם?', אמרו לו: 'אדם זה מה טיבו?', אמר להן: 'חכמתו מרובה משלכם!'. הביא לפניהם את הבהמה ואת החיה ואת העוף, אמר להם: 'זה מה שמו?' - ולא היו יודעין, העבירן לפני אדם - אמר: 'זה שור, זה חמור, זה סוס וזה גמל'."

הרי לנו, כי לא זו בלבד שהתורה מציינת במיוחד את יכולתו של האדם לקרוא שמות לבעלי החיים, אלא שהיא אף מחשיבה במיוחד את החכמה זו, ומעמידה אותה מעל לחכמתם של המלאכים! מלאכי מרום - לא היו יכולים לקרוא שמות לבעלי החיים, ואילו אדם הראשון - עשה זאת היטב!

ולכאורה, כאמור, עלינו לבאר: מה חכמה היא זו לקרוא שמות לחיות? מדוע כה נשגבה היא חכמה זו עד שנחשבת היא יותר מחכמתם של המלאכים?

ונראה לומר, שמהותו של ה'שם' - אינה רק בגדר 'סימן' בעלמא בכדי שניתן יהיה לזהות כל בעל חיים ולהגדירו. מהותו של ה'שם' הינה: ביטוי לעומק כוחות נפשו ותכונותיו של בעל השם!

מעתה, ברור כי לאו מילתא זוטרתא היא, לקרוא שמות לכל בעלי החיים... ברור כי מעלה גדולה ונשגבה היא לדעת להבין ולהבחין בתכונותיו של כל בעל חיים, ולבטא את כל העומק הזה - בשם קצר וממצה! לשם כך - נדרשת חכמה גדולה ועמוקה, אשר אפילו מלאכי השרת לא ניחוונו בה, אולם אדם הראשון - ניחון בה!

ברוב חכמתו, ידע אדם הראשון לירד לעומק דעתו ותכונותיו של כל בעל חי, להבין את תכונותיו לשרשן, לראות את טבעו ואת מהותו, וליצוק את כל העומק הזה לתוך שם קצר וקולע!

אלא שעדיין, עלינו לבאר: מדוע הוטלה מלאכת קריאת השמות דוקא על אדם הראשון? מדוע היה צריך הקב"ה להביא לפניו את כל בעלי החיים - ובכלל זאת את אלו שאינם דרים בכפיפה אחת עם בני האדם, כגון החיות הטורפות - בכדי שיקרא להם בשמות? כלום לא פשוט היה לברוא כל בעל חי - עם שמו, על פי חכמתו של בורא העולם שאין לה חקר?

ונראה לבאר, על פי דברי הגמרא (עירובין דף ק', ע"ב): "אמר רבי יוחנן: אילמלא לא ניתנה תורה - היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה, דרך ארץ מתרנגול". הרי לנו, כי הקב"ה טבע טבעים נאותים וראויים במיוחד באי-אלו מהחיות, בכדי שמהם נראה ונקח מוסר, ואף אנו נבין כי רצונו יתברך שנאמץ בעצמנו את אותן תכונות וטבעים חיוביים וראויים.

מעתה נראה, כי מיד לאחר בריאת האדם, מאחר והתורה טרם ניתנה באותה שעה - ציוה אותו הקב"ה לקרוא שמות לבעלי החיים כולם, בכדי שתפקיד זה - יחייב אותו להתבונן היטב בטבעם של כל בעלי החיים, לעמוד על תכונותיהם החיוביות והשליליות שנטעו בהם, ומתוך כך - יבוא להפיק את הלקחים הנדרשים, ולתקן את עצמו כפי שמצפה ממנו בורא העולם!

קרבת אלוקים לי טוב

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים אֶל הַנְּחֹשׁ בִּי עֲשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה
וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה, עַל גְּחֹנֶךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרֵךָ תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ (ג', י"ד)

לכאורה, נראית לנו הקללה בה התקלל הנחש - נוראית. כאשר אנו מנסים לבחון בעינינו שלנו, של בני אדם, את מצבו של זה שנאלץ לאכול עפר כל ימי חייו - אנו נוטים לראות בכך עונש נורא... אולם לכשנתבונן, נמצא כי לכאורה לא כך הם פני הדברים!

שכן חז"ל מלמדים אותנו (ברכות דף נ"ז, ע"א), ש"הרואה נחש בחלום - פרנסתו מזומנת לו", ופירש"י: "פרנסתו מזומנת - כנחש שעפר לחמו, ומצוי לו בכל מקום". הרי לנו, כי לדידו של הנחש, אשר אינו מוצא כל פסול באכילת עפר - ישנה מעלה